

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پایان نامه جهت اخذ درجه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی مطالعات منطقه‌ای

گرایش خاورمیانه و شمال آفریقا

موضوع:

سیاست خارجی عربستان سعودی

(۲۰۱۲ - ۲۰۰۱)

استاد راهنما:

دکتر اصغر جعفری ولدانی

استاد مشاور:

دکتر مجتبی‌ی‌عبدخدایی

دانشجو:

محمد اولیائی

تابستان ۱۳۹۲

تقدیم به:

شهرداری

حج خونین سال ۱۳۶۶

که مظلومانه به خاک و خون کشیده شدند

تقدیر و شکر

«من لم يشكر المخلوق و لم يشكر الخالق»

از زحمات بی شائبه استاد گرانقدر جناب آقای دکتر جعفری ولدانی و
استاد وارسته جناب آقای دکتر عبدخدایی کمال تشکر را نموده و از
راهنمایی های حکیمانه و بی دریغ ایشان که در تمامی مراحل
روشنگر راه برای اینجانب بودند، صمیمانه قدردانی می نمایم .

{ من ... توفیق }

چکیده

با توجه به اهمیت و جایگاه عربستان سعودی در مناسبات منطقه ای و بازتاب سیاست خارجی این کشور در منافع و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، در این پژوهش تلاش شده است تا عوامل موثر بر سیاست خارجی عربستان سعودی میان سال های ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۲ مورد بررسی قرار گیرد. این پژوهش با این پرسش آغاز گردید که چه عواملی بر سیاست خارجی عربستان سعودی در میان سال های ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۲ تأثیرگذار بوده اند؟ در پاسخ به این سوال عنوان شده است که عربستان سعودی از وهابیت، حج و حرمین شریفین در رابطه با کشورهای اسلامی، از نفت و ژئوپلیتیک در رابطه با غرب، به عنوان ابزاری هایی در سیاست خارجی در جهت گسترش نفوذ و افزایش امنیت خود در فاصله میان سال های (۲۰۰۱ تا ۲۰۱۲) بهره جسته است.

روش تحقیق مورد استفاده در نگارش این پژوهش از نوع تحلیلی-توصیفی بوده است. در این پژوهش ابتدا به تبیین عوامل تأثیرگذار در سیاست خارجی عربستان پرداخته شده و پس از آن تأثیر این عوامل ابتدا در رابطه با کشورهای اسلامی و پس از آن در رابطه با ایالات متحده، مورد بررسی قرار گرفته است. بررسی این عوامل نشان از این دارد که سیاست خارجی عربستان سعودی در سال های پس از حوادث یازدهم سپتامبر، معطوف به بسط نفوذ و پیشینه نمودن امنیت بوده است. در رابطه با کشورهای اسلامی عربستان کوشیده است تا با استفاده از موقعیت حرمین شریفین و حج خود را به عنوان رهبر جهان اسلام مطرح نموده و از آیین وهابیت در جهت جلوگیری از نفوذ و قدرت یابی رقبای منطقه ای خود بهره گیرد. نفت و ژئوپلیتیک نیز دو عاملی بوده اند که سبب اهمیت یافتن عربستان در سطح بین المللی گردیده است. عربستان سعودی با قرار گرفتن در منطقه نفت خیز خلیج فارس و صادراتی بیش از هشت میلیون بشکه نفت در روز و دارا بودن بالاترین ظرفیت اضافی تولید، توانسته است مبدل به متحد نزدیک ایالات متحده در منطقه خلیج فارس گشته و از این طریق بر ضریب امنیتی خود بیفزاید.

کلمات کلیدی: عربستان سعودی، سیاست خارجی، نفت، وهابیت، حرمین شریفین.

فهرست مطالب

فصل اول - کلیات

۲	بیان مسئله.....
۴	اهداف تحقیق.....
۴	اهمیت و ضرورت تحقیق:.....
۵	سوال اصلی.....
۵	فرضیه تحقیق:.....
۵	مفاهیم عملیاتی:.....
۶	روش تحقیق.....
۷	موانع، مشکلات و تنگناهای تحقیق:.....
۷	سازماندهی تحقیق.....
۸	ادبیات و پیشینه تحقیق.....

فصل دوم - چارچوب نظری

۱۲	مقدمه.....
۱۴	رنالیسم نوکلاسیک.....
۱۸	دولت، سیاست خارجی و تهدیدات سیستمیک.....
۲۱	سطوح تهدیدات.....
۲۲	موازنه قدرت از دیدگاه نوکلاسیک ها.....
۲۲	موازنه خارجی.....
۲۳	موازنه داخلی.....
۲۳	موازنه نامتناسب.....
۲۴	مدل استخراج و بسیج منابع.....
۲۷	نهادهای دولتی.....
۲۸	ایدئولوژی و ملی گرایی.....
۲۹	جمع بندی.....
۳۰	کاربست رنالیسم نوکلاسیک.....

۳۰	سطح سیستمی و کلان
۳۳	سطح داخلی
۳۴	رفتار سیاست خارجی
۳۷	ژئوپلیتیک
۳۷	مقدمه
۳۸	نظریه های ژئوپلیتیک
۳۹	ژئوپلیتیک کلاسیک
۴۱	ژئوپلیتیک در جهان دو قطبی
۴۳	تحولات ژئوپلیتیک در دوران پس از جنگ سرد
۴۵	عربستان سعودی و نظریه های ژئوپلیتیک

فصل سوم - سیاست خارجی عربستان

۴۹	مقدمه
۵۱	ساختار حکومتی
۵۵	اصول سیاست خارجی عربستان سعودی
۵۶	حلقه اول: کشورهای حاشیه خلیج فارس
۵۷	حلقه دوم: جهان عرب
۵۷	حلقه سوم: جهان اسلام
۵۸	حلقه چهارم: عرصه بین المللی
۵۹	اهداف سیاست خارجی عربستان سعودی
۶۴	عوامل تاثیر گذار بر سیاست خارجی عربستان
۶۴	وهابیت
۶۴	مقدمه
۶۵	اصول و پیشینه وهابیت
۶۷	پیوند وهابیت و آل سعود
۶۸	مسئله شیعیان
۶۹	نقش علمای وهابی
۷۱	حج و حرمین شریفین
۷۱	مقدمه
۷۴	تقدس شهرهای مکه و مدینه
۷۵	اهمیت حج

۷۶	حج و دیپلماسی فرهنگی عربستان سعودی
۷۸	جمع بندی
۷۹	نفت
۸۲	تنوع بخشی به اقتصاد
۸۴	ژئوپلیتیک
۸۴	مقدمه
۸۵	موقعیت ژئوپلیتیک عربستان سعودی
۸۹	حوادث یازدهم سپتامبر
۹۱	تحولات خاورمیانه عربی
۹۳	عوامل نظامی

فصل چهارم - روابط با کشورهای اسلامی

۱۰۱	مقدمه
۱۰۲	مسئله فلسطین
۱۰۳	طرح صلح ملک عبد الله در سال ۲۰۰۲
۱۰۴	مذاکرات فتح و حماس در مکه
۱۰۵	اجلاس ۲۰۰۷ ریاض
۱۰۵	مذاکرات طرف های شیعه و سنی عراق در مکه
۱۰۷	گسترش وهابیت و بسط نفوذ عربستان
۱۱۰	موسسات خیریه و سازمان های اسلامی
۱۱۱	موسسه رابطه العالم الاسلامی
۱۱۳	بنیاد اسلامی الحرمین
۱۱۵	عربستان و مدارس مذهبی در کشور های اسلامی
۱۱۷	محدود سازی ایران
۱۱۸	عراق
۱۲۱	سوریه
۱۲۵	جمع بندی

فصل پنجم - روابط با ایالات متحده

۱۳۱	مقدمه
۱۳۴	روابط عربستان سعودی و ایالات متحده

۱۳۴	پیشینه
۱۳۶	حوادث یازدهم سپتامبر
۱۳۸	مبارزه عربستان با تروریسم
۱۴۰	سیاستهای نفتی عربستان و روابط با ایالات متحده
۱۴۱	عوامل پیوند دهنده سیاست های نفتی دو کشور
۱۴۲	آرامکو
۱۴۴	قیمت نفت
۱۴۵	ظرفیت اضافی تولید
۱۴۷	ایالات متحده و رفتارهای نفتی عربستان پس از ۲۰۰۱
۱۵۳	جمع بندی
۱۵۶	نتیجه گیری
۱۶۵	کتابنامه
۱۷۵	چکیده انگلیسی

فصل اول

کلیات

بیان مسئله

در خاورمیانه علیرغم حضور چشمگیر بازیگران غیر دولتی، دولت همچنان بازیگر اصلی در عرصه سیاست خارجی محسوب می شود و نخبگان دولتی تلاش می کنند تا با تثبیت حکومت خود در داخل، به دنبال کسب منافع در ورای مرزهای خود باشند. خاورمیانه همواره میدانی برای رقابت قدرت های بین المللی بوده، که این امر سبب شده است که کشورهای این منطقه همواره با نوعی فشار از خارج مواجه باشند. توان و ظرفیت دولت های این منطقه در غلبه بر فشارهایی که از طرف سطوح مختلف پیرامونی بر آنها وارد می شود به میزان توانایی دولت در حفظ انسجام داخلی و بسیج منابع و امکانات برای غلبه بر تهدیدات خارجی، متفاوت است. در واقع به هر میزان که دولت های این منطقه از اجتماع منسجم تری در داخل بهره برده و منابع بیشتری جهت افزایش قدرت نسبی در اختیار داشته باشند، توان تاثیر گذاری آنها بر محیط پیرامونی افزایش یافته و سیاست خارجی آنها متناسب با آن تغییر می کند. بررسی سیاست خارجی، رفتار شناسی و نحوه تعاملات کشورهای این منطقه دارای اهمیتی ویژه است چرا که خاورمیانه طی سالیان متمادی کانون انواع بحران ها و منازعات منطقه ای بوده است.

سیاست خارجی کشورهای خاورمیانه، متأثر از ویژگی های خاص محیط داخلی و محیط بیرونی یا بین المللی است و در این فضا، اهداف، اولویت ها و جهت گیری خاص آن ترسیم می گردد. نظام بین الملل محیطی نا مطمئن و هرج و مرج گونه در برابر کشورها قرار می دهد. این هرج و مرج و عدم اطمینان در خاورمیانه با غلظت بسیار بیشتری وجود دارد که همین امر موجب می گردد که دولت ها در این فضا در پی افزایش قدرت باشند و تا با ترجمه آن به نفوذ قادر شوند محیط را به گونه ای سازوار با منافع و اهداف خود شکل داده که موجبات تضمین امنیت و بقای خود را فراهم آورند. در واقع به هر میزان که منابع و ابزارهای پیش روی کشورها از تنوع بیشتری برخوردار باشد، دولت ها با سهولت بیشتری به اهداف مدنظر خود دست خواهند یافت. دولت ها نیاز دارند که منابع لازم جهت نفوذ و تحقق اهداف در سیاست خارجی، را از داخل کشور بسیج نمایند. از این رو تا هنگامی که دولت ها منابع و ابزارهای لازم را در اختیار نداشته باشند، بیشتر حالتی نفوذ پذیر خواهد داشت نه نافذ.

عربستان سعودی پهناورترین کشور خاورمیانه بوده و دارنده بزرگترین ذخایر نفت این منطقه است. نفت عربستان یکی از تاثیر گذار ترین عوامل بر اقتصاد جهانی شناخته می شود. رشد فزاینده تقاضای جهانی برای نفت موجب گردیده است که

این کالای استراتژیک به یکی از ملزومات اساسی کشورهای صنعتی و عاملی تعیین کننده در آینده قدرت محسوب گردد. از همین رو تلاش برای تامین و تضمین انرژی همواره مورد توجه قدرت های بزرگ بوده است. حال عربستان به عنوان بزرگترین صادر کننده نفت، نقشی تعیین کننده در اقتصاد جهانی ایفا می کند و در واقع بازارهای سرمایه داری جهان ثبات خود را با ثبات تولید نفت در عربستان در هم تنیده یافته اند. از طرف دیگر، عربستان با قرار گرفتن در میان دریای سرخ و خلیج فارس و حضور در زیر نظام منطقه‌ای خلیج فارس و نظام منطقه‌ای خاورمیانه از اهمیت ژئوپلیتیک ویژه ای برخوردار است.

عربستان را می توان مهد تمدن اسلامی دانست. قرار گرفتن حرمین شریفین در عربستان سعودی سبب شده است که این کشور سالانه پذیرای میلیون ها مسلمان از اقصا نقاط جهان برای انجام مناسک حج باشد که این امر باعث شده است که عربستان از اهمیت ویژه ای در میان کشورهای مسلمان برخوردار گردد.

حوادث یازدهم سپتامبر را می توان سر آغاز فصل جدیدی از تحولات جهانی در نظر گرفت. یورش گسترده ناتو با سکنداری ایالات متحده، برای ریشه کن نمودن افراط گرایی سبب ایجاد تغییراتی بنیادین در ژئوپلیتیک منطقه خاورمیانه به عنوان خاستگاه آن گردید. این حوادث این امکان را به ایالات متحده داد تا برای حضور دائمی خود در منطقه خلیج فارس توجیهی مناسب یافته و از آن برای سرنگونی دشمنان خود در منطقه نیز بهره گیرد.

حضور اتباع عربستان در حملات تروریستی یازدهم سپتامبر در مراحل اولیه سبب ایجاد نگرانی هایی برای سران این کشور گردید و باعث شد که آنها مجبور به همراهی با ایالات متحده در جنگ علیه تروریسم گردند تا در روابط دو کشور، خدشه ای وارد نگردد. از همین رو، این مقطع از هزاره سوم و تاثیرات مستقیم و غیر مستقیم آن بر سیاست خارجی عربستان، به عنوان نقطه آغاز پژوهش حاضر انتخاب گردیده است. در این پژوهش نگارنده بر آن است تا عوامل تاثیرگذار در سیاست خارجی عربستان پس از حوادث یازدهم سپتامبر تا سال ۲۰۱۲ را مورد بررسی قرار داده و ابزارهایی که عربستان برای افزایش قدرت نسبی و گسترش نفوذ خود در تعامل با غرب و کشورهای اسلامی، بهره می گیرد را مورد تدقیق قرار دهد.

اهداف تحقیق

هدف از انتخاب موضوع بررسی سیاست خارجی عربستان سعودی در سال های پس از حوادث یازدهم سپتامبر تا سال ۲۰۱۲، تبیین مؤلفه ها و عوامل تاثیرگذار در سیاست خارجی کشوری است که به لحاظ منطقه ای بزرگترین رقیب جمهوری اسلامی ایران محسوب شده و همواره اهداف و منافع این کشور در تعارض و تناقض با اهداف و منافع جمهوری اسلامی ایران قرار داشته است.

این پژوهش به دنبال بررسی و فهم مؤلفه های تاثیر گذار بر سیاست خارجی عربستان بوده و نگارنده بر آن است تا با مطالعه ابعاد مختلف سیاست خارجی عربستان، ابزارهایی را که این کشور در جهت نیل به اهداف منطقه ای و فرامنطقه ای خود مورد استفاده قرار می دهد را به همراه جهت و حوزه اثرگذاری آنها مشخص سازد.

اهمیت و ضرورت تحقیق:

عربستان سعودی به لحاظ موقعیت خاص خود همواره در تحولات منطقه ای و بین المللی به ایفای نقش پرداخته است. عربستان تلاش نموده است تا در تمامی تحولات منطقه بویژه پس از سقوط صدام، به نوعی به عنوان بازیگری فعال به ایفای نقش بپردازد. سیاست خارجی عربستان سعودی و درک پویاها و عوامل تاثیرگذار بر سیاست خارجی آن، برای جمهوری اسلامی ایران داری اهمیت بسزایی است. اگر به بررسی رفتارهای عربستان در سه حوزه بین المللی، منطقه ای و در جهان اسلام بپردازیم درمی یابیم که یکی از اهداف ثابت عربستان در این سه حوزه همواره رقابت با ایران بوده و این کشور در تلاش بوده است تا از قدرت و نفوذ ایران بکاهد. سلسله تحولات منطقه ای پس از حوادث یازده سپتامبر و سقوط صدام در منطقه سبب شده است که رقابت میان دو کشور به شدت افزایش یافته و به نوعی، به جنگ سرد منطقه ای میان دو کشور مبدل گردد. از همین رو شناخت عوامل تاثیر گذار بر سیاست خارجی عربستان و شناخت ابزارهای مور استفاده این کشور برای نیل به اهداف در سیاست خارجی، به درکی واقعی تر از سیاست های این کشور در عرصه خارجی منجر خواهد شد.

سوال اصلی

چه عواملی بر سیاست خارجی عربستان سعودی پس از حوادث یازدهم سپتامبر اثر گذار بوده اند؟

با بررسی و تدقیق تحولات منطقه ای و جهانی و مطالعه سیاست ها و اقدامات عربستان سعودی در مواجهه با

آنها در فاصله میان سال های (۲۰۰۱ تا ۲۰۱۲) می توان این فرضیه را مطرح کرد که:

فرضیه تحقیق:

عربستان سعودی از وهابیت، حج و حرمین شریفین در رابطه با کشورهای اسلامی و از نفت و ژئوپلیتیک در

رابطه با غرب، به عنوان ابزاری هایی در سیاست خارجی در جهت گسترش نفوذ و افزایش امنیت خود در فاصله میان

سال های (۲۰۰۱ تا ۲۰۱۲) بهره گرفته است.

مفاهیم عملیاتی:

۱. غرب

منظور از غرب، جهان سرمایه داری و به طور اخص کشور آمریکا است. بلوک غرب یا جهان سرمایه داری در دوران

جنگ سرد با رهبری ایالات متحده شکل گرفت و پس از فروپاشی شوروی، کشورهای دیگری به آن اضافه شده و

همچنان با محوریت ایالات متحده به فعالیت خود ادامه می دهد.^۱

۲. گسترش نفوذ

گسترش نفوذ، سیاستی است که به منظور افزایش تاثیر سیاسی بر سایر دولت ها به کار گرفته می شود.^۴ نفوذ جنبه ای

از قدرت است که دولت ها تلاش می کنند با استفاده از آن بر رفتار سایر دولت ها اثرگذار بوده و آن را متناسب با اهداف

خود تغییر دهند. دولت‌ها برای نفوذ نیاز به منبع دارند، حال این منبع هر چیز مادی و یا غیر مادی و یا کیفی می‌تواند باشد که دولت‌ها از آن به عنوان ابزاری برای نفوذ بهره می‌گیرند، در عین حال نفوذ خود وسیله‌ای برای دستیابی به هدفی والاتر که همان افزایش امنیت است، می‌باشد.^۵

روش تحقیق

روش تحقیق در این پژوهش از نوع تحلیلی-توصیفی می‌باشد. که داده‌ها و اطلاعات خام مورد نیاز به روش کتابخانه‌ای و با رجوع به کتب، مقالات، مجلات، روزنامه و نیز منابع اینترنتی گردآوری شده است.

موانع، مشکلات و تنگناهای تحقیق:

یکی از موانع بر سر راه تحقیق پیرامون سیاست خارجی کشورها عدم دسترسی به اطلاعات دست اول و دقیق است چرا که در این حوزه بسیاری از رویدادها، توافقات و فعالیت‌ها به صورت محرمانه صورت می‌پذیرد و در بسیاری از موارد میان سیاست‌های اعلامی و اعمالی تفاوت‌های زیادی دیده می‌شود که همین امر تا حدودی سبب دشواری ارائه تحلیلی به طور کامل منطبق با واقعیات می‌گردد. پیرامون عربستان سعودی به علت پادشاهی بودن ساختار حکومت و عدم شفافیت آمارها، فعالیت‌ها و اقدامات این امر ملموس‌تر به نظر می‌رسد. از طرف دیگر عدم تسلط کامل نگارنده به زبان عربی سبب شد تا بیشتر از منابع فارسی و انگلیسی بهره برده شود، که البته منابع فارسی فراوانی در این زمینه در دسترس نبوده است.

سازماندهی تحقیق

در این تحقیق عوامل تاثیرگذار بر سیاست خارجی عربستان در میان سال‌های (۲۰۰۱ - ۲۰۱۲) در پنج فصل مورد بررسی قرار گرفته است. فصل اول؛ تحت عنوان کلیات پژوهش، که به عنوان مقدمه‌ای بر کل تحقیق محسوب می‌گردد، شامل بیان مسأله، اهداف تحقیق، اهمیت و ضرورت تحقیق، طرح سوال و فرضیه، مفاهیم عملیاتی، روش تحقیق و ادبیات و پیشینه تحقیق می‌باشد. در فصل دوم چهارچوبی تئوریک و نظری بیان گردیده است تا در فهم و تجزیه و تحلیل عوامل موثر بر سیاست خارجی عربستان مورد استفاده قرار گرفته تا درک سیاست خارجی این کشور را تسهیل نماید. در اینجا از پارادایم واقع‌گرایی نوکلاسیک، به عنوان نظریه‌ای برای توضیح سیاست خارجی تمامی کشورها (اعم از قدرت‌های بزرگ و کشورهای کوچک)، به عنوان قابل انطباق‌ترین پارادایم برای توضیح واقعیت‌های حاکم بر سیاست خارجی عربستان مورد استفاده قرار گرفته است و در کنار آن نیز از تئوری ژئوپلیتیک، برای پوشش دادن به برخی از کاستی‌های واقع‌گرایی نوکلاسیک بهره برده شده است. در فصل سوم با عنوان سیاست خارجی عربستان، به بررسی عوامل تاثیرگذار در سیاست خارجی عربستان به طور کلان پرداخته شده است و سپس در فصل چهارم، به بررسی مؤلفه‌های تاثیرگذار بر سیاست خارجی عربستان در رابطه با کشورهای اسلامی و بررسی چگونگی تاثیر آنها در این روابط و همچنین چگونگی بهره‌گیری عربستان از ابزارهایی که در اختیار دارد در جهت گسترش نفوذ خود و یا محدودسازی کشورهای رقیب، پرداخته شده است. فصل پنجم به بررسی روابط میان عربستان و ایالات متحده اختصاص

یافته و عوامل تاثیر گذار بر روابط دو کشور پس از حوادث یازدهم سپتامبر تا سال ۲۰۱۲ مورد مطالعه قرار گرفته است. در پایان نیز نتایج حاصله از پژوهش، تحت عنوان نتیجه‌گیری عرضه گردیده است.

ادبیات و پیشینه تحقیق

سیاست خارجی عربستان سعودی توسط محققین و پژوهشگران بسیاری مور مطالعه و بررسی قرار گرفته است که هر کدام کوشیده اند تا با تمرکز بر بر جنبه های مختلف سیاست خارجی عربستان به تحلیل این مقوله بپردازند. سیاست خارجی عربستان سعودی در سال های پس از یازدهم سپتامبر (به علت حضور اتباع عربستان در این حملات) با دقت بیشتری مورد بررسی قرار گرفته است.

۱. «تبارشناسی سیاست خارجی عربستان سعودی: راهبردی واقعگرایانه بر بستری هویتی»؛ این مقاله

در بهار ۱۳۹۲ توسط فرهاد عطایی و محمد منصوری مقدم در فصلنامه روابط خارجی به چاپ رسیده است. این مقاله با طرح این سوال آغاز می شود که آیا این مؤلفه (هویت) تأثیری بر سیاست خارجی عربستان داشته است یا نه؟ فرضیه نویسندگان در این مقاله این است که دیپلماسی خارجی عربستان سعودی از ابتدای تأسیس تاکنون، «دیپلماسی مبارزه با تهدید» بوده و ماهیت و سرشت، منبع تهدیدات، تعیین کننده سیاست خارجی آن کشور در قبال سایر کشورها بوده و عنصر هویت، تأثیرگذاری چندانی بر سیاست خارجی آن کشور نداشته است. این مقاله با رویکردی تبارشناسانه (تاریخی - تحلیلی) نگاشته شده است و مهم ترین یافته علمی این پژوهش این است که سیاست خارجی عربستان سعودی، بیش از هرچیز تحت تأثیر نگرانی ها و ملاحظات امنیتی آن کشور است.

۲. «عربستان سعودی»^۷: این کتاب توسط شریف ظهور در سال ۲۰۱۱ در ایالات متحده به چاپ رسیده است.

در فصل سوم این کتاب سیاست خارجی عربستان مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته و نویسنده تلاش کرده است تا با مطالعه روابط خارجی عربستان، سیاست خارجی این کشور را ابتدا در رابطه با همسایگان و کشورهای منطقه حاشیه خلیج فارس و سپس در رابطه با سایر کشورهای مهم خاورمیانه مورد بررسی قرار دهد و پس از آن به بررسی روابط عربستان و قدرت های بین المللی متمرکز گردد.

۳. «قدرت، مشروعیت و بقا در عربستان سعودی»^۸ این کتاب توسط در Tim Niblock سال ۲۰۰۶ نگاشته شده است که در آن به زوایای مختلف حکومت عربستان سعودی پرداخته شده است. فصل ششم این کتاب به مطالعه سیاست خارجی عربستان و تنگناهای آن در رابطه با مسئله تروریسم و روابط با ایالات متحده پرداخته و عنوان داشته است که امنیت همواره هدایت کننده سیاست خارجی عربستان سعودی بوده و این کشور همواره در تصمیمات خود در عرصه سیاست خارجی ملاحظات امنیتی را در اولویت قرار داده است.

۴. «عربستان سعودی؛ از هژمونی نفتی تا رهبری منطقه ای»^۹ این مقاله در سال ۱۳۸۹ توسط حسین صادقی و حسن احمدیان در فصلنامه روابط خارجی به چاپ رسیده است. این مقاله اولویت های سیاست خارجی عربستان و جهت گیری های این کشور را در خلیج فارس، کشورهای عربی و جهان اسلام مورد بررسی قرار داده است. در این مقاله به تلاش های عربستان برای افزایش قدرت نسبی و ارتقا جایگاه منطقه ای پرداخته شده است. صادقی اولویت های سیاست خارجی عربستان را به شدت متأثر از نفت و جایگاه حرمین شریفین می داند و بیان می دارد که سه اولویت اصلی عربستان در سیاست خارجی رسیدن به جایگاه رهبری جهان اسلام، ماندن در میان رهبران کشورهای عربی و حفظ جایگاه خود به عنوان صادر کننده پیشتاز نفت عنوان شده و تمام تلاش های عربستان در عرصه خارجی را معطوف به این اهداف در نظر گرفته شده است.

۵. «ایدئولوژی، اقتصاد و سیاست خارجی، دریچه ای به سیاست های عربستان سعودی»^{۱۰} این مقاله توسط Paul Art و Gerd Nonneman در سال ۲۰۰۵ به چاپ رسید و در آن به بررسی تاثیرات عوامل داخلی عربستان سعودی مانند ایدئولوژی حاکم بر عربستان سعودی و اقتصاد این کشور بر سیاست خارجی این کشور پرداخته شده است. اعتقاد نگارندگان این مقاله بر این است که بدون درک مؤلفه های داخلی عربستان سعودی امکان ارائه تحلیلی جامع از سیاست خارجی این کشور میسر نمی باشد.

1. **Rousseau, Richard, « Are the Concepts of The West and Europe Vanishing? »;**<http://www.europesworld.org/NewEnglish/Home_old/CommunityPosts/tabid/809/PostID/3226/AretheConceptsofTheWestandEuropeVanishing.aspx>; (23/08/2013)
۲. ابن ابی جمهور، عوالی اللئالی العزیزیه فی الاحادیث الدینیة، قم: چاپ مجتبی عراقی، ۱۴۰۳.
۳. السید الشریف علی بن محمد الجرجانی، التعریفات، تهران، انتشارات ناصر خسرو، چاپ چهارم، ۱۳۷۰، ص ۳۶.
4. **Tudor Onea, “Putting the 'Classical' in Neoclassical Realism,” *International Relations*, vol. 26, No. 2, spring 2012.**
۵. هولستی، کالوی جی، «اعمال سیاست خارجی: قدرت، توانایی و نفوذ» (ترجمه: بهرام مستقیمی)، فصلنامه حقوق و علوم سیاسی، شماره ۲۹، پاییز ۱۳۷۲، صص ۲۳۴-۲۳۵
۶. عطایی، فرهاد، محمد منصوری مقدم، «تبارشناسی سیاست خارجی عربستان سعودی: راهبردی واقعگرایانه بر بستری هویتی»، فصلنامه روابط خارجی، سال پنجم، شماره اول، بهار ۱۳۹۲، صص ۱۳۳-۱۶۸
7. **Zuhur, Sharifa, SAUDI ARABIA , Santa Barbara: ABC-CLIO, LLC, 2011**
8. **Niblock, Tim, Saudi Arabia Power, legitimacy and survival , New York: Routledge.**
۹. صادقی، حسین، حسن احمدیان، «عربستان سعودی؛ از هژمونی نفتی تا رهبری منطقه ای»، فصلنامه بین المللی روابط خارجی، سال دوم، شماره سوم، پاییز ۱۳۸۹، صص ۱۳۷ - ۱۷۰
10. **Nonneman, G., & Aarats, P. (2005). A triple nexus : ideology, political economy, foreign policy and the outlook for the Saudi polity. In Nonneman, G., & Aarts, P. (Eds.), Saudi Arabia in the balance : political economy, society, foreign affairs. (pp. 433-456). London: Hurst & Co**

فصل دوم

مباحث و مبانی تئوریک